

Krčenje izbirnosti je korak k uniformni šoli

(Delo, 22. 2. 2007)

Nedavno smo bili obveščeni o nekaterih novostih, ki jih za osnovno šolo pripravlja šolsko ministrstvo. Ob argumentih, s katerimi ministrstvo predstavlja novosti v javnosti, se zdi, da smo znova priče rešitvam, ki so nastale brez temeljitega strokovnega razmisleka, brez primerjalne analize šolskih sistemov in ki se ne opirajo niti na relevantne empirične podatke evalvacijskih študij o devetletki.

Skrb zbuja je, da postaja takšno sprejemanje rešitev že stalnica v delovanju šolskega ministrstva. Ob tem da so predlogi sprememb velikokrat brez ustrezne strokovne argumentacije, predlagatelj pogosto tudi povsem presliči nasprotujoče si argumente, ki jih ob predlaganih rešitvah sporočajo stroke. Zato si ne delamo iluzij, da bo tokrat kaj drugače. Toda napovedanih sprememb, ki zadevajo izbirnost v osnovni šoli, kljub temu ne moremo zaobiti.

Zahteve sodobne šole

Najprej velja poudariti, da je bila med prenovno osnovne šole rešitev, ki predvideva izbirnost v zadnjem triletnem letu, sprejeta s strokovnim soglasjem.

Vsaj od konca osemdesetih let prejšnjega stoletja je bilo namreč jasno, da je treba programsko uniformnost osnovne šole premagati, to pa je mogoče zagotoviti s premišljenim izvajanjem učne diferenciacije in z zagotavljanjem izbirnosti učnih predmetov v obveznem programu osnovne šole. Sodobna šola, ki želi biti primerljiva s trendi v razvitem evropskem in svetovnem prostoru, mora učencem zagotoviti, da bodo čim bolj dosegli čim širši nabor znanja, tako glede na svoje zmoglosti kot tudi glede na svoje specifične interese.

Primerjalne analize šolskih sistemov (kjer traja skupno izobraževanje dlje časa), opravljene v devetdesetih letih, so pokazale, da je treba v predmetniku osnovne šole zagotoviti ustrezen delež predmetov, ki bi jih učenci izbirali po svojih interesih in željah. Ti namreč omogočajo doseganje višje stopnje povezanosti med disciplinarnim znanjem, uvajajo raznolike učne oblike in metode ter omogočajo večjo vključenost učencev, navsezadnje pa subjektivno pripomorejo k razbremenitvi učencev. Zato morajo imeti učenci v javni šoli v okviru obveznega programa možnost, da pridobivajo znanje tudi na izbranih področjih, ki jih posebno zanimajo. O tem torej, kot smo dejali, ni bilo strokovnih pomislekov in kolikor vemo, predstavniki strok, ki se ukvarjajo z vzgojo in izobraževanjem, tega stališča tudi nikoli niso spremenili.

To sicer ne pomeni, da izbirnih predmetov ne gre jemati pod drobnogled in odstranjevati morebitnih pomanjkljivosti, toda ne tako, da se delež izbirnosti zmanjšuje. Izbirnosti bi si – če bi za to bili izpolnjeni finančni, organizacijski in infrastrukturni pogoji – želeli kvečjemu več, nikakor pa ne manj.

Zato zbuja presenečenje novela zakona, ki predvideva natančno to, namreč manj izbirnosti. Medtem ko so imeli učenci do sedaj možnost, da iz ponujenega nabora izberejo tri predmete v zadnjem obdobju osnovne šole, izbira dveh pa je bila obvezna, bi po novi rešitvi lahko izbrali le dve uri izbirnih predmetov, torej največ dva enourna predmeta oziroma v primeru tujega jezika celo zgolj enega, saj se ta poučuje dve uri na teden. Učencem se tako jemlje možnost (ki ni obveznost, pač pa po sedANJI ureditvi pravica), da bi sami poleg dveh izbrali še tretji predmet, za nameček pa bodo tisti, ki bodo izbrali tuji jezik, prikrajšani še za izbiro drugega predmeta, do katerega bodo sicer imeli pravico vsi drugi.

Zapleti pri izbiri predmetov

Poglejmo hipotetičen primer: denimo, da učenca med izbirnimi predmeti, ki mu jih ponuja šola, zanimajo francoščina, izbrani šport (npr. košarka) in računalništvo – danes se lahko odloči, da bo obiskoval vse tri. Znanje torej lahko pridobiva glede na svoj interes in pričakovanja na treh področjih, javna šola mu to možnost (še) zagotavlja. Prihodnje leto bi bila po predlogu novele zakona njegova izbira bistveno zožena: če bi izbral francoščino, bi se moral odreči tako košarki kot računalništvu. Če bi izbral katerega od slednjih dveh, bi francoščina takoj odpadla. Kako naj se učenec, skupaj s svojimi starši, odloči? Premožnejši starši, ki imajo za svojega otroka visoke izobrazbene aspiracije, ne bodo v veliki dilemi: svojemu otroku bodo brez težav lahko omogočili pridobivanje znanja zunaj šole. Kratko bodo, kot pri vseh dosedanjih spremembah v sistemu javne šole, potegnili otroci iz socialno in kulturno manj spodbudnega okolja.

Čemu taka sprememba, kje so argumenti zanjo? Ministrstvo navaja predvsem dva: domnevno (pre)obremenjenost učencev in željo po »racionalnejši organizaciji in izvedbi pouka«. Pri tem velja slediti zgledu predsednika vlade in reči bobu bob: prvi argument je neprepričljiv in – vsaj kar zadeva izbirne predmete – že večkrat ovržen, drugi pa odpira prostor za nova vprašanja o aktualni šolski politiki.

Glede občutka obremenjenosti učencev je bilo že večkrat pokazano, da je ta izrazito subjektiven. So učenci, za katere je obremenitev že nekaj ur pouka, drugi pa obremenjenosti ne čutijo kljub kopici interesnih in drugih dejavnosti zunaj šole. O občutku obremenjenosti težko govorimo na splošno, kar za vse učence, če pa že, velja kot izhodišče za presojo vzeti nekatere objektivne kazalnike, denimo število ur ali dni pouka, število predmetov ali čas, ki ga učenci namenijo za domače naloge, pri čemer lahko hitro ugotovimo, da naši učenci tu praviloma niso bolj obremenjeni kot vrstniki iz drugih držav. Tudi če bi v resnici verjeli, da so naši učenci preobremenjeni, se postavlja vprašanje, zakaj je treba ta problem reševati z zmanjševanjem možnosti izbire prav tistih treh predmetov, ki so jih učenci sami izbrali med ponujenimi na svoji šoli, glede na svoje želje in interese in pri katerih so ponavadi tudi učno uspešnejši.

Poleg tega je argument o (pre)obremenjenosti v tej zvezi neprepričljiv tudi zato, ker po besedah Mojce Škrinjar, generalne direktorice Direktorata za vrtce in osnovno šolstvo, na ministrstvu o »zmanjšanju števila izbirnih predmetov razmišljajo tudi zaradi možnosti uvedbe obveznega drugega tujega jezika, tretje ure športa v zadnjo triado in predmeta tehnika in tehnologija«. Če je tako, potem se bo urna obremenitev učencev ohranila, bo pa vzpostavljena programska skoraj povsem uniformna šola.

Da so sicer izbirni predmeti pri učencih in starših dobro sprejeti, kažejo tudi empirični podatki evalvacijske raziskave, ki jo je v letu 2004 izpeljal pedagoški inštitut: v veliki večini (85 odstotkov ali več) so bila stališča svetovalnih delavcev, ravnateljev, učiteljev in staršev pozitivna ali deloma pozitivna, učenci pa so izpostavili, da imajo do izbirnih predmetov zelo pozitiven odnos in so v veliki meri soglašali, da so ti zanimivejši od drugih. Če bi bili učenci prav s temi predmeti bistveno obremenjeni, bi se to nedvomno pokazalo vsaj v njihovih stališčih in stališčih staršev, pa ni tako.

»Racionalizacija«

Razlog za spremembe, ki bodo učencem prinesle manj izbirnosti, torej tiči drugje in predlagatelj ga v svojem gradivu tudi jasno zapiše: gre za »racionalizacijo« organizacije in izvedbe pouka, kar je argument, ki spremlja malodane vsako vidnejšo spremembo šolskega sistema v zadnjih nekaj letih. Nacionalni preizkusi znanja po prvem in drugem obdobju šolanja so bili finančno zahtevni, »avtonomija« šol na področju izvajanja učne diferenciacije je bila potrebna zato, ker so imele nekatere šole »težave z organizacijo« diferenciranega pouka (kar je treba brati: treba bi bilo zagotoviti več finančnih sredstev zanje), zaradi neracionalne porabe sredstev je treba omejiti izvajanje programov za otroke s posebnimi potrebami itn.

Glede na trende, ki kažejo, da se nam v prihodnjih letih obetajo številčno manjše generacije učencev, bi bilo seveda smiselno razmišljati, ali ne bi veljalo »presežka« sredstev vlagati v bolj kakovosten in prožnejši, bolj individualiziran pouk. Toda zdi se, da ministrstvo razmišlja v povsem nasprotni smeri: učitelje pripravlja na to, da se bodo ob zapiranju nekaterih šol lahko znašli med brezposelnimi, učencem in njihovim staršem pa jemlje pravico do izbire treh predmetov, in to ob dejstvu, da je izbirnosti v našem osnovnošolskem programu že sedaj le za okoli pet odstotkov obveznega programa, in še to le ob predpostavki, da učenci izberejo tudi tuji jezik. Do zdaj smo torej glede izbirnosti vsaj približno primerljivi z razvitimi skandinavskimi državami: na Finskem učenci izberejo okoli 6 odstotkov ur, na Danskem 5 odstotkov, Švedskem 6 in na Norveškem vsaj 6 odstotkov. Po sedanjem predlogu novele zakona pa bi v Sloveniji izbirnost v devetletki zmanjšali na 2,7 odstotka.

Dolžnost ministrstva je, da vsem učencem v javni osnovni šoli z enakimi pogoji zagotovi široko izbirnost in vsaj obstoječi, če ne višji standard izobraževanja. Zato je napovedana sprememba, ki učencem jemlje možnost izbire, podobno kot mnoge pred njimi, strokovno nedopustna in nesprejemljiva.

Dr. Zdenko Medveš in učitelji, ki poučujejo na Oddelku za pedagogiko in andragogiko Filozofske fakultete:

*Dr. Boris Kožuh, dr. Metod Resman, dr. Ljubica Marjanovič Umek,
dr. Jana Kalin, dr. Janko Muršak, dr. Mojca Kovač Šebart,
dr. Robi Kroflič, dr. Sonja Kump, dr. Tadej Vidmar, dr. Nives Ličen,
Damijan Štefanc, dr. Sabina Jelenc Krašovec, dr. Andreja Hočevar,
dr. Janez Krek, dr. Jasna Mažgon, dr. Barbara Šteh.*